

que suposa el Sr. Solà.⁵

La documentació d'*atuell* és tan recent, vulgar i localitzada, que no encoratja gens a cercar-li una etimologia antiga, quasi ni un origen medieval: sens dubte *AlcM* en dóna una dada antiga, única: en un inventari de l'any 1500 diu que hi ha «un *atuell* de fusta de pi envernissat», llegit no sabem per qui a l'arxiu d'Igualada; caldria saber qui ho va llegir i facilità la dada, i assegurar-se que no hi ha datació errònia⁷ ni error de lectura enloc del conegut *atifell*; res més fins a la dada del S. XVII, també ben vaga i incerta, del *DAG*.

En aquestes condicions és ben versemblant la conjectura que vaig formular breument en el *DCEC* (I, 328a52) i que sembla acceptada per Moll en la 2.ª ed.¹⁵ de la seva obra: *atuell* pot ser el resultat d'un encreuament del cast. *atuendo* amb el català *atifell*.

Això té una base sòlida vista la gran fermesa, gran prestigi i ampla difusió del cast. *atuendo*, i la seva etimologia perfectament establerta i aclarida des de la meua obra castellana (I, 327-8). Tenim ja port. medieval *atondo* «alfaia, traste de uso», b. ll. de Castella i Lleó *adtondus*, *attondus*, *addondo* [956, 1019] «suppellex, vasa quaevis, bona mobilia», modernament a Salamanca «antigualla, mueble inútil», a Santander i Àvila «avíos de uncir», «aparejos del asno», en judeo-espanyol 'utensili de cuina, utensili en general'. Allà resumeixo així l'etimologia: «pompa, fausto, aparato, 'utensilio', del lat. ATTŌNĪRUS, participio de ATTONARE 'tronar (en presencia de alguien)': aplicado primeramente a la pompa estruendosa que ostenta la majestad real, se extendió luego al ajuar y al mobiliario que la acompañaba en sus viajes, y de aquí tomó el significado de 'conjunto de utensilios cualesquiera' y acabó por designar los avíos más modestos».³⁵

Basta, doncs, suposar que cap al S. XVI *atuendos* 'utensilis, artefactes, eines' es vagi propagar per obra dels soldats castellans, i dels Terços que infestaven el Princ., entre la pagesia catalana, probablement en una forma catalanitzada **atuens*, i que de la concurrència entre els dos sinònims *atuens* i *atifells* sorgís un compromís *atuells*, que restà durant segles poc prestigiós, i exclòs per tant del català distingit i ciutadà, fins als nostres dies.⁸

La mancança d'un mot pràctic i genèric per dir 'eina, estri, recipient' féu que en els nostres dies, divulgant-se el terme pagesívol, hagi estat adoptat pel català comú i la llengua literària. En els anys 20 s'escengué ràpidament en tots els ambients de la llengua i, afavorit per la premsa, per la prosa literària corrent i per tots els «mass media», es consolidà fermament en el decenni dels 30 i no ha reulat en els següents. Amb raó constaten els Moll el 1959 (*Cap d'Any de Raixa*, p. 145-6) que és una adquisició definitiva i pràctica de la llengua comuna: s'ha afermat, sens dubte, amb caràcter permanent dins la llengua.

¹ Justifico això més detingudament en la nostra edició de Cerverí. La lliçó *cifflell* que han donat els publicadors anteriors, no té base en els mss., ni es justificaria un mot d'aquesta forma que signifi-

qués 'un xiulet': hauria de ser si de cas **siulell* en català, o més aviat *siulet* (fr. *sifflet*, no **sifleau*); i no hi ha tampoc confusió de *si-* amb *ci-* en aquest text. — ² Publ. per MzPi, *Estudios Literarios*, M., 1920, p. 92. — ³ Kazimirski tradueix «cruche» però és sabut que el Kazimirski és una obra sense cap valor científic, que tradueix Freytag, no sense afegir-hi errors. El 1.^r volum del Freytag (el que no cita cap font) és el més flac de l'obra — «il faut lui pardonner son lexique arabe», «fait preuve d'un manque presque absolu de critique» diu, de tot el Freytag, Dozy, *Suppl.* I, pp. xv i vi—. Aquest mot i arrel àrabis manquen en el Lane, i Dozy (I, 159) a penes assenyala l'arrel en fonts vives. «Guttur-nium» sembla ser un malentès d'una arrel que segons *RMa.* significa 'llot, escòria, llardó', i que en realitat es documenta amb vocalisme diferent, *θufl*; potser entengué 'gerro de líquid' en lloc de sediment de l'aigua, en algun dels lèxics àrabis que despullà. El sentit bàsic d'aquesta arrel desueta (*θ-ʃ-l* «subsedīt faex») sembla haver estat 'base posada sota una mola de molí per defensar d'impureses' («*θiʃāl*: id quo lapis molaris a terra et pulvere defendit», Freytag I, 220b). Com es veu ni des d'aquesta base problemàtica res no ens condueix cap als sentits d'(ar)*atifell*. — ⁴ Ni a Vic no sembla haver estat general, almenys en l'ús ciutadà. El disbarat que imprimí Mn. Grieria (*BDC* IX, 1921, 97) —alteració de *tona*, *tonell*, mal llegit com *touell*— sembla implicar que, tot i ser ell un home d'aquella terra, no el coneixia com a mot viu: altrament no hauria suggerit que era una falta de lectura. *AlcM*, a falta d'altra cosa, en cita un passatge únic en un article periodístic del canonge Collell de fi 1921, quatre anys després del *DOrt.*, usat en un sentit tan impropri que fa suposar el mateix. — ⁵ En *AJLC* III, 1944, 2, postulava per a aquest un ben arbitrari **APTUARIUM*, insinuant alhora que *atuell* tingués origen semblant: *-ARIUM* hauria passat a *-ell* influència d'*aparell*. Idees rebuscades i sense agafador: en primer lloc *aparell* té *-eyl* (> *ey*) amb *e* oberta, la d'*atuell* és tancada i amb *-ll* (no *yl*). En aquestes formes vulgars i locals aragoneses hi haurà més aviat combinacions del cast. vulgar *bartulos* «enseres» (*DCEC*) —potser un **bartularios*— amb *ajuar* i el terme notarial *actuaris*. — ⁶ *RMa.* (461, 137b) no li'n dóna d'altre que «longus». L'arrel *tul* és 'ser llarg, prolongar'. Dozy, *Suppl.* II, 73a, documenta bé *tawil* però sempre com a adjectiu «oblong; élevé, haut; profond, considérable, patient» *ʔllarg* és, doncs, 'procediment'? Alarmant, la reincidència d'aquest professor a citar mots àrabis inexistents. ⁷ Observem aqueix any rodó de 1500. Això fa tot l'efecte d'una data posada a bell ull per un d'aquells col·laboradors «de poca son» a qui Mn. Alcover féu tant de crèdit. *¿Que en aquest cas això pugui ser una sospita meua maliciosa? Es pot provar que no: quasi totes les dades de l'arxiu d'Igualada en AlcM duen aqueixa mena de «datació», p. ex. la d'Àvol és de l'any 1400 pelat, etc. ¿Qui*